

Sygn. akt III CSK 45/07

POSTANOWIENIE

Dnia 22 sierpnia 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Marek Sychowicz (przewodniczący)

SSN Henryk Pietrkowski

SSN Dariusz Zawistowski (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku Skarbu Państwa-Naczelnika Urzędu Skarbowego

przy uczestnictwie M.M.

o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej,

po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu niejawnym

w dniu 22 sierpnia 2007 r.,

skargi kasacyjnej uczestnika

od postanowienia Sądu Okręgowego w L.

z dnia 22 sierpnia 2006 r., sygn. akt [...],

uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w L. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 9 maja 2006 r. Sąd Rejonowy w S. orzekł wobec uczestnika postępowania M.M. zakaz prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek oraz pełnienia funkcji członka rady nadzorczej, reprezentanta lub pełnomocnika w spółce handlowej, przedsiębiorstwie państwowym, spółdzielni, fundacji lub stowarzyszeniu na okres trzech lat. Sąd ten ustalił, że uczestnik postępowania prowadzi działalność gospodarczą od 1998 r. W 2002 r. M.M. złożył w Sądzie Rejonowym w S. wniosek o otwarcie postępowania układowego. Postępowanie to zostało otwarte w marcu 2003 r., a postanowieniem z dnia 25 sierpnia 2003 r. Sąd zatwierdził układ zawarty w dniu 11 sierpnia 2003 r. Układ miał obowiązywać do końca 2004 r. Uczestnik postępowania spłacił w całości wierzytelności objęte układem przed 31 grudnia 2004 r. Układ nie dotyczył wierzytelności Skarbu Państwa, których łączna wysokość na dzień 20 grudnia 2005 r. wynosiła 343 741,26 zł. W wyniku egzekucji prowadzonej w związku z istnieniem tego zadłużenia uzyskano kwotę blisko 60 000 zł. W marcu 2006 r. uczestnik postępowania złożył wniosek o odroczenie terminu płatności i rozłożenie na raty zaległości podatkowych oraz umorzenie odsetek od powstałego zadłużenia.

W ocenie Sądu pierwszej instancji zgromadzony w sprawie materiał dowodowy wskazywał, że uczestnik postępowania trwale zaprzestał płacenia długów na rok przed złożeniem wniosku o otwarcie postępowania układowego, co uzasadniało zgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości. Wniosek taki nie został zgłoszony także po zakończeniu postępowania układowego, a sposób postępowania uczestnika postępowania nakazywał przyjąć, że jego niewypłacalność była następstwem celowego działania i wynikiem jego rażącego niedbalstwa. Uzasadniało to orzeczenie zakazu o jakim mowa w art. 373 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz. U. Nr 60, poz. 535 ze zm.- dalej pun) w oparciu o art. 374 ust. 1 tej ustawy.

Sąd Okręgowy w L. po rozpoznaniu apelacji uczestnika postępowania oddalił ją postanowieniem z dnia 22 sierpnia 2006 r. Sąd drugiej instancji stwierdził wprawdzie, że uzasadniony był zarzut naruszenia art. 374 ust. 1 pun, gdyż

działania dłużnika nie miały charakteru celowych i nie nosiły znamion rażącego niedbalstwa, jednakże zaskarżone postanowienie odpowiadało prawu, bowiem dłużnik nie zachował wynikającego z ustawy terminu do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości i istniała podstawa do uwzględnienia wniosku na podstawie art. 373 pun. Wniosek taki powinien być zgłoszony po zakończeniu postępowania układowego. Uwzględniając powyższe należało przyjąć, że wniosek o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej wobec uczestnika postępowania, wbrew zarzutom apelującego nie był spóźniony. Sąd Okręgowy uznał również, że orzekając o zakazie Sąd pierwszej instancji nie wyszedł ponad żądanie, gdyż treść art. 373 pun nie daje sądowi możliwości wyboru rodzaju sankcji, a jedynie oznaczenie okresu jej trwania. Uwzględnieniu wniosku nie sprzeciwiało się również brzmienie art. 5 k.c.

Skarga kasacyjna uczestnika postępowania została oparta o obie podstawy określone w art. 398³ § 1 k.p.c. W ramach podstawy naruszenia przepisów postępowania skarżący zarzucił obrazę art. 321 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., a w ramach podstawy naruszenia prawa materialnego obrazę art. 1, 2, 10, 11, 373 ust. 1, 374 i 377 pun, art. 5 k.c. oraz art. 5 § 3 rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 24 października 1934 r. Prawo upadłościowe (dalej pu). W oparciu o te zarzuty wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w L., bądź uchylenie zaskarżonego postanowienia i poprzedzającego go postanowienia Sądu Rejonowego w S. i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku Sąd Okręgowy wyraził pogląd, że zawarty w apelacji zarzut naruszenia art. 321 k.p.c. był nieuzasadniony, gdyż art. 373 pun nie daje możliwości wyboru sankcji stosowanej wobec dłużnika, a sąd ma jedynie możliwość określenia okresu na jaki orzeka zakaz prowadzenia działalności i sprawowania funkcji o jakich mowa w tym przepisie. Podobne poglądy, o związaniu sądu przy określaniu treści zakazu wynikającym z brzmienia tego przepisu, prezentowane są również w literaturze. Opierają się one o stwierdzenie, że wskazuje na to „jednoznacznie” treść przepisu. Jednakże bliższa

analiza treści powołanego wyżej przepisu nie dostarcza argumentacji dla uznania tego poglądu za uzasadniony. Jego brzmienie wskazuje, że sąd może orzec na okres oznaczony w ustawie zakaz prowadzenia działalności gospodarczej oraz zakaz sprawowania określonych funkcji. Użycie spójnika oraz przy użyciu stwierdzenia, że sąd może orzekać w powyższym zakresie należy przy zastosowaniu reguł wykładni językowej rozumieć jako zakreślenie sądowi możliwych granic, w którym ma prawo orzec o zakazie, a nie nałożenie takiego obowiązku w wypadku, gdy sąd stwierdzi istnienie przesłanek do orzeczenia zakazu. Za takim rozumieniem treści art. 373 pun przemawia również jej porównanie z brzmieniem art. 17² pu. Przepis ten stanowił, że kto nie wykona obowiązku określonego w art. 5 § 1 lub 2, zostanie pozbawiony prawa prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek oraz pełnienia funkcji reprezentanta lub pełnomocnika przedsiębiorcy, członka rady nadzorczej i komisji rewizyjnej w spółce akcyjnej, spółce z ograniczoną odpowiedzialnością lub spółdzielni. Treść tych przepisów istotnie się zatem różni i uzasadniony na tle art. 17² pu pogląd, że sąd orzeka zakaz w pełnym zakresie określonym w tym przepisie, nie może być przenoszony automatycznie do orzekania zakazu o jakim mowa w art. 373 pun. Przy ocenie powyższego zagadnienia należy uwzględnić również charakter tego zakazu. Stanowi on wprawdzie rodzaj sankcji cywilnej, gdyż taki charakter mają przewidujące go przepisy i spełnia on funkcję prewencyjną w tym obszarze, jednakże sam fakt stosowania na gruncie prawa cywilnego rozwiązania o charakterze sankcji zbliża w pewnym zakresie orzekanie tego zakazu do środka karnego przewidzianego w art. 41 Kodeksu karnego. Nadto zakaz o jakim mowa w art. 373 pun stanowi dolegliwość o charakterze głównie osobistym, co upodabnia go do charakteru sankcji karnej i odróżnia go od rozwiązań typowych dla prawa cywilnego, gdzie podstawowe znaczenie ma odpowiedzialność majątkowa. W literaturze, przy braku jednolitości poglądów, podkreśla się również, że orzekanie zakazu wiąże się z funkcją represyjną tego środka, typową również dla prawa karnego. Nie ulega zaś wątpliwości, że przy orzekaniu zakazu wykonywania określonego zawodu, zajmowania określonego stanowiska lub prowadzenia określonej działalności na podstawie art. 41 k.k. sąd określa indywidualnie zakres i rodzaj tego zakazu. Wydaje się niezrozumiałym, aby sąd cywilny orzekając

o zakazie na podstawie art. 373 upn miał w okolicznościach konkretnej sprawy kierować się względami celowościowymi stosowania tej sankcji jedynie wyrywkowo, co do okresu na jaki wprowadza zakaz, a orzekając o nim miał jednocześnie pomijać zupełnie te względy przy określeniu zakresu zakazu i orzekać obligatoryjnie np. o zakazie pełnienia przez dłużnika funkcji członka rady nadzorczej spółdzielni czy fundacji, gdy stan faktyczny w rozpoznawanej sprawie wskazuje, że dłużnik nigdy nie pełnił takich funkcji i brak jest jakichkolwiek podstaw dla oceny, że mógłby je pełnić w przyszłości.

Nie można zatem podzielić oceny Sądu Okręgowego, że przy uwzględnieniu wniosku opartego o treść art. 373 upn nie wchodzi w grę możliwość orzekania ponad żądanie z uwagi na konieczność orzeczenia zakazu tej samej treści, w każdej sytuacji zastosowania tego przepisu. Nie przesądza to jednak o zasadności zarzutu naruszenia art. 321 k.p.c. Treść art. 373 wskazuje bowiem, że przy uwzględnieniu wniosku o orzeczenie zakazu sąd ma możliwość orzeczenia go w zakresie wskazanym w treści przepisu, jeżeli uzna to za celowe, niezależnie od treści wniosku o orzeczenie zakazu. Za takim stanowiskiem przemawia charakter zakazu stanowiącego sankcję cywilną, co odróżnia go od orzekania przez sąd o żądaniach stron wynikających z ich praw podmiotowych. Stąd mimo wadliwego uzasadnienia ocena Sądu Okręgowego, że orzeczenie Sądu pierwszej instancji nie narusza art. 321 k.p.c. była usprawiedliwiona.

Uzasadnione były natomiast zawarte w skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia prawa materialnego. Sąd drugiej instancji wyraził pogląd, że w sprawie nie znajdował zastosowania art. 374 upn, jednakże orzeczenie zakazu było uzasadnione na podstawie art. 373 upn, bowiem uczestnik postępowania nie zgłosił wniosku o ogłoszenie upadłości w odpowiednim terminie. Termin ten rozpoczął bieg po 14 dniach od ukończenia postępowania układowego, gdyż jego prowadzenie tamowało możliwość ogłoszenia upadłości dłużnika. Z tego też względu nie upłynął dla wnioskodawcy termin do zgłoszenia wniosku, wynikający z treści art. 377 upn. Skoro zaś obowiązek zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości powstał pod rządem nowej ustawy (upn), bezprzedmiotowe było rozważanie, czy zostały spełnione przesłanki do ogłoszenia upadłości uczestnika postępowania na podstawie poprzednio obowiązujących przepisów.

Stanowisko to w świetle dokonanych w sprawie ustaleń faktycznych było nieuzasadnione. Wymaga podkreślenia, że Sąd drugiej instancji uznał za prawidłowe ustalenie, że uczestnik postępowania zaprzestał regulowania zobowiązań w 2001 r. Miało to zatem miejsce przed wszczęciem postępowania układowego. O ile zatem zaprzestanie regulowania zobowiązań miało charakter trwały, na co wskazywał Sąd pierwszej instancji, a czego Sąd Okręgowy nie rozważył, to uczestnik postępowania miał obowiązek zgłoszenia wniosku o upadłość przed wszczęciem postępowania układowego, a nie dopiero po jego zakończeniu. Stwierdzenie to nie pozostaje w sprzeczności z oceną Sądu Okręgowego, że wszczęte postępowanie układowe uniemożliwiało ogłoszenie upadłości przed jego zakończeniem, co istotnie wynikało z treści art. 15 § 2 Prawa o postępowaniu układowym, według którego przepisów toczyło się postępowanie układowe wobec uczestnika postępowania.

Art. 17² pu nie przewidywał ograniczeń co do terminu wszczęcia postępowania dotyczącego orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej. Konstrukcja tego przepisu nie pozwala też przyjąć, że wobec osób, które nie wykonały obowiązku terminowego złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, późniejsze wszczęcie postępowania układowego stanowiło podstawę do zaniechania orzeczenia zakazu o jakim była mowa w art. 17² pu. Wejście w życie przepisów pu miało wobec dłużników, wobec których nie orzeczono wcześniej zakazu na podstawie art. 17² pu to znaczenie, że z mocy art. 377 pu rozpoczął wówczas bieg roczny termin do wszczęcia postępowania o orzeczenie zakazu na podstawie art. 373 pu. Zwrócił na to uwagę Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 22 marca 2006 r. (III CZP 13/06, OSNC 2007, Nr 1, poz. 8). Bieg tego terminu nie był uzależniony od wszczęcia postępowania upadłościowego.

Jeżeli zatem istniała przesłanka do orzeczenia wobec uczestnika postępowania zakazu na podstawie art. 17² pu, czego wyjaśnienia zaniechał Sąd Okręgowy, to bieg terminu do wszczęcia postępowania na gruncie art. 373 pu rozpoczynał się w dniu wejścia w życie przepisów tej ustawy, a nie dopiero po zakończeniu postępowania układowego, jak przyjął ten Sąd.

Wymaga także podkreślenia, że Sąd drugiej instancji uznał istnienie przesłanek do zastosowania art. 373 pun ograniczając się do stwierdzenia, że uczestnik postępowania w właściwym terminie nie złożył wniosku o ogłoszenie upadłości. Tymczasem przesłanką zastosowania zakazu na podstawie tego przepisu jest zawinione zaniechanie złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości. W uzasadnieniu postanowienia z dnia 15 grudnia 2005 r. (III CSK 15/05) Sąd Najwyższy stwierdził wyraźnie, że orzeczenie zakazu, o którym mowa w art. 373 ust. 1 pkt 1 pun wymaga ustalenia winy osoby zobowiązanej do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości. Brak oceny Sadu Okręgowego w tym zakresie czyni zasadnym zarzut naruszenia art. 373 ust. 1 pun. Na tle regulacji z art. 373 pun istotne jest ustalenie także stopnia zawinienia, gdyż ma to znaczenie przy określaniu okresu na jaki orzekany jest zakaz prowadzenia działalności gospodarczej.

Zasadny był również zarzut naruszenia art. 5 k.c. Sąd Okręgowy stwierdził, że stosownie tego przepisu zostało wyłączone w wyniku orzeczenia przez Sąd pierwszej instancji zakazu w najniższym możliwym rozmiarze, przy uwzględnieniu jednocześnie celu regulacji z art. 373 pun, której zadaniem jest ochrona interesów różnych podmiotów uczestniczących w obrocie. Przy takim uzasadnieniu odmowy zastosowania art. 5 k.c. przez Sąd drugiej instancji nie sposób przyjąć, iż przy rozpoznawaniu zarzutu naruszenia art. 5 k.c. Sąd ten rozważył całokształt okoliczności rozpoznawanej sprawy, mających wpływ na ocenę, czy uwzględnienie wniosku nie narusza zasad współżycia społecznego. Skarżący podniósł zasadnie, że Sąd Okręgowy pominął zupełnie ocenę takich okoliczności jak sytuacja rodzinna uczestnika postępowania i sposób uzyskiwania przez jej członków środków utrzymania wyłącznie z przychodów uzyskiwanych z działalności gospodarczej prowadzonej przez uczestnika postępowania, wykonanie w całości zobowiązań wynikających z zawartego układu, sposób spłaty zadłużenia wobec Skarbu Państwa po zakończeniu postępowania układowego i skutki zakazu prowadzenia przez uczestnika postępowania działalności gospodarczej dla możliwości uregulowania jego zobowiązań związanych z jej dotychczasowym prowadzeniem. Pominięcie oceny tych okoliczności stawia jednocześnie pod znakiem zapytania zasadność stwierdzenia Sądu Okręgowego, że orzeczenie zakazu prowadzenia

działalności gospodarczej służy istotnie ochronie interesów wierzycieli uczestnika postępowania.

Z przyczyn wyżej wskazanych skarga kasacyjna podlegała uwzględnieniu i Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji.